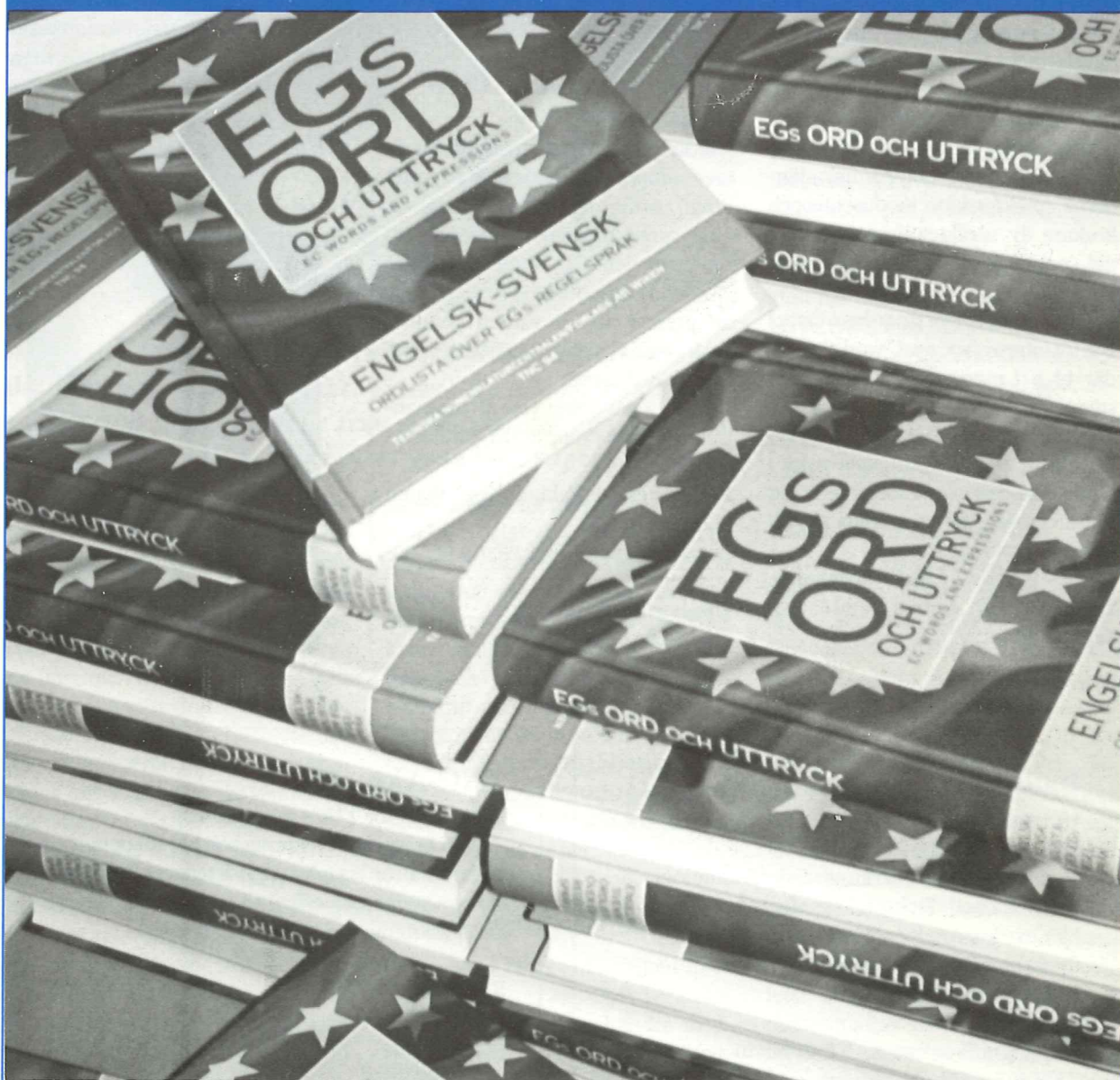

TNC-Aktuellt

Nr 2 1993 • Årgång 35 • Information från Tekniska nomenklaturcentralen • ISSN 039-8438

Nu har äntligen EG-ordlistan kommit!

Corinna Hoggenmüller är tyska men mycket kunnig i ämnet nordisk terminologi – läs mer på sidan 3 • Om den personifierade marknaden kan man läsa på sidan 5 • Franska och engelska poliser har språkproblem under Engelska kanalen – se sidan 6

Ur terminologikalendern

10–12 november 1993

EF-Kommissionens sprogkonference i Danmark

Konferensen "Flerspråklig kommunikation – Danmark, EG och Norden" kommer att öppnas av H M Drottningen av Danmark och utbildningsminister Ole Vig Jensen.

Konferensen kommer att handla om de små språkens ställning i EG, om översättnings- och tolkningsproblem samt om terminologiska frågor.

Den vänder sig till människor som arbetar med språk i de nordiska länderna: språkforskare, producenter och brukare av språktekniska hjälpmedel, politiker och journalister med flera.

Den 12 november anordnas Öppet hus för intresserade med "workshops", där bl a Lingua-programmet, som stöder spridning och undervisning av små språk inom EG, kommer att avhandlas. De som vill medverka i Öppet hus-dagen och som inte deltar i konferensen måste anmäla sig till konferenssekretariatet.

Plats: Eigtveds Pakhus, Köpenhamn,
Upplysningar genom konferenssekretariatet:

Center for Sprogteknologi
Att: Cand. mag. Annette Hartnack
Njalsgade 80
DK-2300 København S.
Telefon: +45 31542211/2637
Telefax: +45 31546197

12–13 november 1993

Nordterm '93

Nordterms plenarmöte (som återkommer vartannat år) hålls denna gång i direkt anslutning till EG-kommissionens språkkonferens i Köpenhamn. Fredagen den 12 november kommer Nordterms arbete från 1991 och framåt att presenteras. Dessutom kommer det framtida terminologiarbetet i Norden att diskuteras.

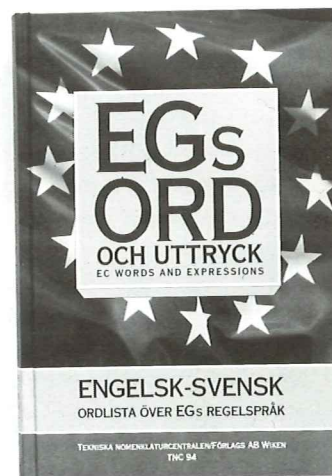
Den 13 november viks åt sammanträden i arbetsgrupper och Nordterms styrgrupp.

Plats: Eigtveds Pakhus, Köpenhamn (12 november)
Schæffergården, Jægersborg (13 november)

Upplysningar genom:
Anna-Lena Bucher, TNC

EGs ord och uttryck

TNC 94 "EGs ord och uttryck" finns nu ute i handeln. Ordlistan innehåller 3 500 termer, fraser och namn hämtade ur centrala delar av EGs regelverk, ur både den engelska och den svenska versionen. Den är engelsk-svensk, med ett svenskt register och 410 sidor tjock. Varje term eller fras är kompletterad med ett kort textavsnitt som visar i vilket sammanhang orden uppträder. Organisationsnamnen följs av kortfattade förklaringar på svenska. Områden som berörs är handel, ekonomi, juridik, teknik och EG-administration. Priset är 635 kronor exklusive moms och beställningar kan göras genom TNC.

Innehåll

Ur terminologikalendern	2
EGs ord och uttryck	2
Tyska Corinna studerar nordisk terminologi	3
Internationell fackspråkskonferens i Bergen	4
När marknaden blev Marknad	5
Språkproblem bland poliser under Engelska kanalen	6
Årsmöte 1993	8
Lexikografikonferens i Köpenhamn	8
TKE '93 i Köln	9
Tekniska innovationer och hårdrockare	10
Termfrågor i urval	11

TNC-Aktuellt

Nyhetsblad för TNCs medlemmar.

TNC är en ideell förening och har till uppgift att verka för att en lämplig teknisk terminologi skapas och används inom offentlig förvaltning, näringsliv, utbildningsväsen och massmedier.

Redaktion:

Berit Björk
Åsa Holmér
Lena Nordlund

Prenumeration: Elisabeth Lindström

Postadress: Västra vägen 9 C, 171 46 Solna

Telefon: 08-735 85 25

Telefax: 08-27 32 86

Postgiro: 55 60 12-3

Bankgiro: 711-1925

TNC-Aktuellt utkommer med 3–4 nummer per år. Eftertryck tillåts om källan anges.

Tyska Corinna studerar nordisk terminologi

I sommar har det inte bara varit TNCs ordinarie personal som skött ruljangsen på kontoret. Vi har i tre månader fått hjälp av Corinna Hoggenmüller från Tyskland, en ung tolk från Saarbrücken med förvånansvärt goda kunskaper i svenska.

Corinna tog i våras examen efter sex års studier vid Universität des Saarlandes och ar nu auktoriserad tolk ("Diplomdolmetscherin" på tyska) från spanska och franska till tyska. Svenska har hon last som hobby, säger hon, men det är knappast någon hobbynivå hon befinner sig på. Hon kastade sig snabbt in i arbetet och klarade det mesta, från kluriga termfragor om svenska skolsystemet till reparation av trasiga telefoner.

Corinna tog kontakt med TNC i vintras när hon skulle skriva sitt diplomarbete. Hon var speciellt intresserad av terminologi och valde att skriva om terminologiarbete i Norden. Ämnet valde hon bland annat för att det nordiska terminologisamarbetet ar väldigt okänt i Tyskland som inte har något centralt terminologiorgan. Där får översättare och andra helt förlita sig på sitt eget kontaktnät av sakkunniga och experter. Då uppstår ofta olika termer för samma begrepp hos olika personer.

Bra samarbete

I februari var hon här i en vecka och studerade bland annat vår TERMDOK-skiva och lärde sig hur Nord-

term-samarbetet fungerar.

– Jag tycker att ni i Norden har ett mycket framgångsrikt samarbete över gränserna, säger Corinna, men jag vet inte hur ett sådant samarbete skulle kunna fungera i utomnordiska länder, där vi inte har någon språkgemenskap och där länderna inte är sammanlänkade på samma sätt som i Norden. Det är möjligt att länder som Tyskland, Frankrike och Italien är för stora för att få ett så fint fungerande samarbete som ni har.

Ny tysk terminologiforening

Sedan 1990 finns i alla fall en förening, sällskapet Deutscher Terminologie-Tag, med drygt hundra medlemmar av vilka Corinna ar en. Medlemmarna i föreningen skall bland annat hjälpa till med terminologiarbete och se till att termbanker på olika företag blir åtkomliga för en större krets. Föreningen skall dessutom främja internationellt samarbete. Ett av målen är att skapa en central instans som kan hänvisa vidare till olika branscher och företag som har väl utarbetad fackterminologi, alltså en lite annorlunda form av central än den vi har i Sverige.

Corinnas studier av nordiskt terminologiarbete resulterade i en avhandling – Terminologiarbeit im Nordischen Raum. Där har hon bland annat gjort en grundlig genomgång av TERMDOK-skivan och dess fördelar och brister. Dessutom jämför hon hur terminologiarbete utförs i de olika nordiska länderna.

Intresset för Norden och Sverige i allmänhet och nordisk terminologi i synnerhet liksom veckan hos oss i februari gav mersmak, så Corinna hörde sig för om praktikplats på TNC. Det slumpade sig så att vi just då behövde hjälp till den kommande Skogsordlistan, som skulle kompletteras med tyska termer.

Det har hon arbetat med i sommar. Hon har utarbetat termmotsvarigheter på tyska med hjälp av hemlandets skogsexperter och facklitteratur, och också hunnit upptäcka hur specialiserad svensk skogsterminologi ar i jämförelse med tysk. Många begrepp saknar helt enkelt tyska termer.

Stort lockande land

Corinnas första intresse för Sverige och svenska språket fick hon genom de svenskar hon träffade i Tyskland. Hon lockades av det stora landet med så få människor, där det finns så gott om plats för lugn och ro i naturen. Dessutom var hon imponerad av det svenska välfärdssystemet och hur långt vi har kommit med jämställdhet i jämförelse med Tyskland. Det var för att kunna resa hit på semester som hon började läsa svenska på universitetet. Senare gick hon Svenska Institutets sommarsprakkurs i Blekinge.

Nu ar hon tillbaka i Tyskland och letar tolkjobb. Hon är bland annat intresserad av tolkarbete inom EG. På TNC hoppas vi få möjlighet att samarbeta med Corinna igen, för hon har varit en stor tillgång för oss. Själv säger hon att det har varit bra att i sommar få bekräftelse på vad hon visste redan innan – hur viktigt det ar med ett bra samspel mellan fackmän och sprakfolk i sådant här arbete.

Corinnas avhandling kan beställas för 100 kr plus porto från TNC eller från Corinna Hoggenmuller, Mainzer Str 48, D-66121 Saarbrucken.

Lena Nordlund

Internationell fackspråkskonferens i Bergen

Under veckan 2–6 augusti 1993 samlades i Bergen i Norge cirka 230 fackspråksintresserade personer från hela världen. Det var det 9:e europeiska symposiet om fackspråk som lockade. Bakom arrangemanget fanns AILAs kommission för fackspråk. För det praktiska genomförandet stod en bergensisk kommitté bestående av Magnar Brekke och Trine Dahl från handelshögskolan i Bergen samt Øivin Andersen och Johan Myking från universitetet i Bergen. Dessa bergensare hade gjort ett mycket

gott arbete.

Sysslar vi med rätt sorts projekt inom fackspråksforskningen och har vi de rätta hjälpmedlen? Vilka moment bör ingå i framgångsrik fackspråksundervisning? Fackspråksundervisning i tredje världen – finns det inslag av språklig imperialism i den? Hur ska översättaren få hjälp att hantera terminologin i sina texter? Terminologiteori i går och i dag – vad har skett?

Detta är exempel på frågor som belystes i föredragen.

De som hade intresset fokuserat på terminologifrågor

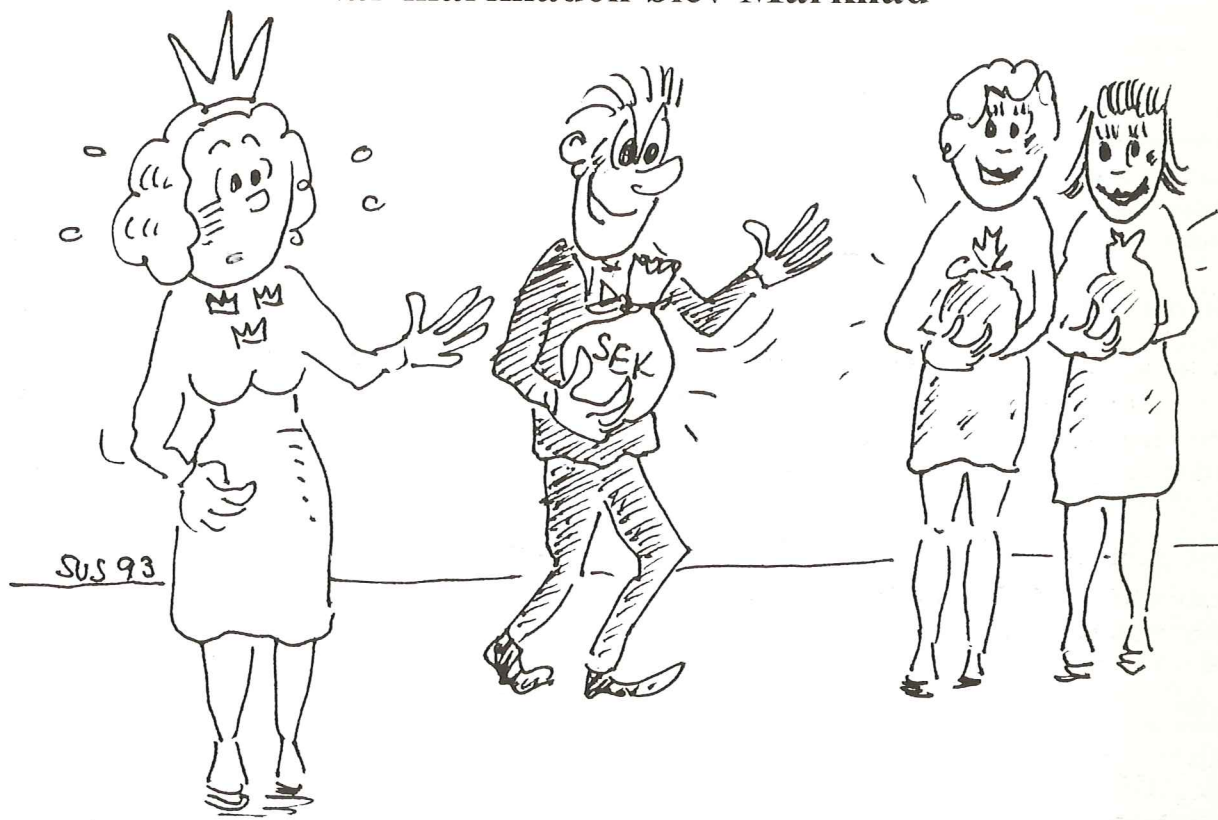
hade varje dag en rad intressanta föredrag att lyssna till. Terminologisektionerna hade följande rubriker:

- Terminology and concept representation
- Theory of terminology
- Electronic terminology and translation
- Terminology and language planning

Här följer två av föredragen i något sammanfattad form. I nästa nummer av TNC-Aktuellt publicerar vi ytterligare ett föredrag, som bland annat behandlar TNCs verksamhet.

När marknaden blev Marknad

"Svea var så förälskad i Marknaden att hon vägrade inse att han hade älskarinnor i många andra länder. Och varje gång han reste tog han med sej av silverslantarna i Sveas kassakista. Ibland hade han dem med sej tillbaka och lite till. Men i längden blev det mindre och mindre kvar i kistan. Då klagade Marknaden ljudligt på Svea. Jag har inget förtroende för dej längre! skrek han."

Vad som var tänkt som en liten undersökning av hur "market" behandlats i engelska språket under de senaste femton åren, det vill säga där de senaste beläggen i Oxford English Dictionary upphör, blev något annat och kanske intressantare, när föremålet för den lilla studien kom på alla löpsedlar – när marknaden blev Marknad.

Då framkom kulturella skillnader som går utanför strikt språkvetenskapliga ramar – skillnader som vi kanske skulle ha i åtanke oftare när vi skapar nya termer eller använder vad vi tror är enkla översättningar.

Engelsk press förekom under denna period en stadig ökning av personifierade uttryck jämsides med finansiella avregleringar: en förutsägbar

utveckling i ett språk som har lätt att bilda nya ord och använda befintliga ord i mer eller mindre nya betydelser. Att aktörer som av hävd har anonymitetsskydd bekvämt döljs bakom personifierade uttryck är inte heller förvånande: det kan lätt fungera som mask. Personifieringen rörde här nästan uteslutande de finansiella, mer abstrakta marknaderna, i motsats till råvarumarknaderna. Kanske är metaller, olja, sädeslag och andra konkreta varor alltför jordbundna för att kunna förknippas med de nervösa besvär som ideligen drabbar marknaderna för värdepapper och valutor.

Marknaden lever eget liv

Marknaden, i betydelsen de fria marknadskrafterna, fick mer framträdande rubriker när förändringarna i Östeuropa började bli synliga. I citat framställs till exempel demokratin och den fria marknaden som jämställda

stjärnor på en affisch, båda med samma svårigheter att leva upp till högt ställda förväntningar. Adam Smiths* osynliga händer viftar också flitigare från och med denna period. Marknaden börjar leva ett eget liv, inte bara personifierad till fritt handlande aktör, utan också på väg att bli en metafor i sig själv.

När kriserna börjar komma allt tätare, tilltar personifieringen både kvantitativt och kvalitativt: uttrycken förekommer allt oftare, och är alltmer fantasifulla och varierade. Marknadens känslighet tar sig olika uttryck, liksom dess intellektuella funktioner: den inser, förstår, övertygas eller tvivlar, oroas, tvekar, kommer på andra tankar, imponeras, blir besviken, ställer krav, reagerar (ofta irrationellt), håller andan, har betänkligheter, fäller domar, gör antaganden och drar slutsatser, övertalas, vredgas, struntar i allt; den lär läxor, spelar kort (där

enbart ess förekommer och motparten ständigt måste bekänna färg), för krig mot regeringar, korsfäster politiker – och när dramatiken stiger framskymtar en bestialisk sida: marknads-krafterna blir råstyrka, marknaden blir ett monster som avregleringarna släppt lös, och nu känner den vittningen av blod.

Starka reaktioner i Sverige

Trots dessa språkliga uttryck kring marknaden, förekommer ingen kritik mot själva begreppet i de undersökta engelska tidningarna: ingen tycks reagera mot att marknaden blivit Marknad. Kanske är det gamla handelsimperiet alltför vant vid marknaden betydelse. Desto starkare blev reaktionerna i den svenska pressen under hösten 1992, den höst då punktet och kronan sjösattes.

Affärstidningarna tog efter det engelska språkbruket, inklusive nerver och blodsvittring, och något annat var knappast att vänta. Det engelska inflytandet avsatte till och med ett Shakespearecitat ("ur led är marknaden") en populär sport i England, där *The Economist* häromåret publice-

rade ett julnummer som huvudsakligen utgjordes av Shakespearecitat.

Annorlunda lät det i dagspressen. Här följde ett antal skribenter i Olof von Dalins, Almquists, Strindbergs och Astrid Lindgrens fotspår och presterade den ena fullfjädrade allegoriska satiren efter den andra. I SvD berättade Eva Moberg en anslående saga om slottsfrun Svea och hennes nye, trolöse älskare Marknaden (se bildtexten på sidan innan).

Neurotisk pekingseser

I DN skildrade Kajsa Olsson (även utförligt refererad i Affärsvärlden) Marknaden som arvtant försedd med en neurotisk ränte-pekingeser; i SvD skissade Agneta Stark en fabel om talande arbetsmyror; i GP gjorde Lars Gunnar Wolmesjö en genomarbetad parodi på Korintierbrevet. Reaktionerna mot den personifierade Marknaden tog sig även andra uttryck i pressen: i två omgångar angrep Sven-Eric Liedman begreppet i GP, medan P C Jersild (som även vid andra tillfällen analyserat och betonat betydelsen av valet av metaforer som verktyg – en ropande röst i öknen?) resone-

rade kring negativa associationer förknippade med "marknad".

Mankan diskutera orsaken till dessa starka och värtaliga reaktioner på ett språkligt fenomen som i näraliggande land, med liknande kulturella och ekonomiska förutsättningar, tycks passera obemärkt. Dock borde vi som sysslar med språk lära av dessa reaktioner: när vi introducerar nya ord eller nya användningar av befintliga ord – vilka klangbottnar rör vi vid, vilka krafter sätter vi igång?

Mall Stålhammar

Ovanstående är baserat på en rapport framförd vid 9th European Symposium on LSP, Bergen, aug 1993. Undersökningen ingår i ett större projekt om metaforer i olika typer av engelskt fackspråk. För mer information hänvisas till: högskolelektor Mall Stålhammar, Engelska institutionen, Göteborgs universitet, 412 98 Göteborg.

*TNCs fotnot: Adam Smith (1723-1790), skotsk ekonom, anses vara grundare av den "klassiska" nationalekonomin. Han kritiserade merkantilismen och betonade att marknadsekonomins många självständigt agerande producenter och konsumenter "likt en osynlig hand" skulle föra samhället mot den bästa välfärdsutvecklingen, om de fick agera utan statliga ingripanden och regleringar, i fri konkurrens.

Språkproblem bland poliser under Engelska kanalen

"Un armoire à glace a battu un truand avec cheveux en brosse. Il est rond comme un petit pois et louche."

För en engelsk polis som inte har franska som modersmål skulle detta kunna betyda att ett spegelskåp har slagit ned en gatstrykare med hårborste och att han var rund som en liten ärta och vindögd. Men vad den franska polisen egentligen sade, med polisjargong, var att en muskelknutte slagit ner en buse med rotborstsnaggat hår. Han var stupfull och såg skum ut. Det är bland annat den här typen av missförstånd man har velat undvika med samarbetsprojektet Police Speak som startade 1989.

Den brittiska polisens största bekymmer när det gäller att avpatrullera den 38 km långa Channel Tunnel är inte det faktum att 18 000 människor samtidigt är på resande fot 40 meter under havsbotten, inte heller den utmaning som ett tekniskt invecklat transportsystem innebär, inte ens känslan av klaustrofobi – nej, det är tanken på att vara tvungen att kommunicera med fransmän.

Channel Tunnel-projektet har – i motsats till det fransk-engelska flygplansprojektet Concorde – inget slut. Den direkta kontakten mellan å ena sidan engelsk och å andra sidan fransk polis, räddningstjänst och vissa statliga myndigheter kommer att bestå. Därför är man på båda sidor om kanalen ytterst angelägen om att se till att de talrika både tekniska och mänskliga hinder för god kommunikation

som faktiskt finns i Channel Tunnel inte tillåts hota allmän säkerhet och inte heller inbjuder till kriminell aktivitet. Detta var sålunda anledningen till att det projekt som jag ska berätta om här, Police Speak, lanserades 1989.

Onödiga förluster av liv

Problemet är inte alls nytt. Många typer av språklig kommunikation människor emellan blir lätt missupp-

fattade. Detta gäller speciellt samordning inom och mellan krigsmakt, polis-, brand- och ambulansväsen, lufttrafik och sjöfart. Inom alla dessa områden förekommer missuppfattningar ofta på grund av bristfälliga budskap – ibland med onödiga förluster av liv som följd. British Light Brigade skulle till exempel aldrig ha gjort sin självmordsattack i slaget vid Balaclava 1854, om ordern om framryckning hade varit riktigt formulerad. Flygolyckan på Teneriffa 1977 hade aldrig inträffat om trafikledningens signaler varit otvetydiga, och man skulle heller aldrig ha förlorat en hel dykarbesättning i Nordsjön 1983, om inte meddelandet "you can talk about overtime when you've made the clamp" hade uppfattats som en uppmaning att öppna ett trycklås.

Gåtfull språklig förmedling

Språket är ett oerhört starkt och medgörligt instrument, där vi vanligtvis kan tolerera vissa tvetydigheter i våra bemödanden att delge varandra synpunkter och erfarenheter. Till skillnad från mekaniska signalsystem, är det bara en ringa del som kan sägas ha fast universell allmängiltighet. Både enkla meddelanden och komplexa känslor överförs ofta genom någon gåtfull språklig förmedling, där man säger vissa saker som man egentligen inte menar; andra saker blir självklart förstådda utan att ha varit klart uttalade, och man kan bli överens om sådant som faktiskt aldrig diskuterats. Det är därför inte ägnat att förväna att språket kan fungera otillförlitligt i sådana sammanhang som fordrar noggrann kontroll och samordning: om ett språk skall användas måste det styras. Studier av sådan språkstyrning är en viktig aspekt av "operational communications".

Police Speak-projektets uppgifter var

- att studera arbetsförhållandena i tunneln
- att sätta sig in i de brittiska och de franska poliskärernas normala arbetsförhållanden
- att övervaka och där det befanns lämpligt medverka till att utveckla beredskaps- och katastrofplaner.

– att genomföra en uttömmande analys av den brittiska och franska polisens kommunikationssystem och deras språk.

Poliser, lingvister och dataspecialister

Arbetet slutfördes 1992. Då hade under tre år ett brittiskt-franskt team på tolv personer arbetat med projektet. Detta team bestod av poliser från Kents polisdistrikt, lingvister inom kommunikation och dataspecialister vid Wolfson College i Cambridge.

Under projektets gång analyserades med hjälp av datorprogram en samling på ungefär en miljon ord ur autentisk brittisk och fransk polis-kommunikation, som byggts upp under tolv års forskning – konkordanser, ordfrekvenser, enkla satsanalyser etc – och som tidigare analyserats beträffande funktion och språkinnehåll.

Denna analys blev till stor hjälp när man sedan skulle undersöka en avsändares avsikt med ett budskap och när man skulle välja ut (och i vissa fall utveckla) ett kortare, koncist, mindre

tvetydigt, ändamålsenligt uttrycksätt. Ordsamlingen utgjorde också basen till en engelsk-fransk polisordlista.

Slang och jargong förbjudet

I en orientering som i denna artikel kan jag endast beröra några slutsatser och rekommendationer från projektet. I projektrapporten, projektlexikonet och "Police Speak manual of procedures and language" finns all dokumentation, som även inkluderar organisationsmässiga, kulturella och tekniska aspekter förutom de rent språkliga. Jag vill här kortfattat nämna några av de rent språkliga rekommendationerna:

En liten uppsättning standardfraser, till exempel *over*, *again*, *read-back*, har ersatt de talrika variationsmöjligheterna vid samtal som finns i vanligt språk.

Vanliga person- och övriga data, till exempel ålder, kön, personbeskrivningar, fordonsbeskrivningar, tidpunkter, avstånd, överförs standardmässigt.

Internationell fackspråkskonferens i Bergen

Syntaxen i meddelandena är för-
enkla (och budskapen förstärkta)
genom speciella funktionsmarkörer,
som förekommer före ett meddelande
– till exempel WARNING, COM-
MAND, REQUEST.

Liknande markörer anger graden
av brådska.

Absolut förbud har införts att an-
vända slang, jargong, inofficiella
förkortningar etc.

Den terminologi som dagligen an-
vänds vid kommunikation poliser
emellan har standardiserats, och man
har påbörjat en utveckling mot ga-
ranterad terminologisk "säkerhet" i
Channel Tunnel.

Några få förhandsformulerade rap-
porter, att användas till exempel vid
större olyckor, har givits föreskriven
ordföljd.

Överallt där det varit möjligt har vi

också försökt samordna tal- och skrift-
språk.

Nytt projekt startat

Sedan Police Speak-projektet avslu-
tats har vårt team börjat arbeta med
ett nytt projekt som avser kommunika-
tion mellan olika räddningsorganisa-
tioner. Projektets namn är INTACOM
– the INter Agency COMmunications
project. Här påbörjas ett samarbete
mellan polisen på båda sidor om Ka-
nalen och räddningstjänsten, till ex-
empel ambulansväsen och brand-
skydd, som syftar till att man skall
kunna arbeta fram ett flerspråkigt
datorbaserat kommunikationssystem.
En prototyp av ett sådant installera-
des i augusti 1993 mellan den brit-
tiska polisen och Police de l'air et des
frontiers i Calais. Ett dylikt system
kan otvivelaktigt ge viktiga impulser

till framtida alleuropeisk interaktion
inom detta område. Projektansvariga
ser gärna att potentiella deltagare i ett
sådant program låter höra av sig.

Edward Johnson

Many thanks to Mejt Bjurwill for help
with the Swedish text.

For further information please contact the
Director of the Intacom Project – Edward
Johnson, Senior Research Fellow, Wolfson
College, Cambridge University CB3 9BB.
Additionally, Inspector John Gledhill of the
Kent County Constabulary's Police Speak
Team, Police HQ, Maidstone, will be happy
to deal with any enquiries regarding police
activities in this field. The Police Speak
Report – Police Communication and Lan-
guage and the Channel Tunnel (£19:50) and
the Lexicon (£38:50) are available post free
(UK) from:

Police Speak Publications
Cambridge Research Laboratories
181 a Huntingdon Road
Cambridge, CB3 0DJ

Årsmöte 1993

*Representantförsamlingens
årsmöte hölls i början av maj
på Hotell Flamingo i Solna.
Närvarande vid mötet var för-
utom ett 20-tal medlemsrepre-
sentanter även styrelseledamö-
ter och kanslipersonal.*

Framtidsrapporten

En av de punkter som behandlades på
mötet var den utredning om TNCs
framtida verksamhet som gjorts av en
arbetsgrupp med Margareta Brundin
som ordförande. En sammanfattning
av rapporten har skickats ut till med-
lemmarna, och den som vill kan få
rapporten i dess helhet.

Under årsmötet redogjorde Anna-
Lena Bucher mer ingående för de fyra
organisationsmodeller som beskrivs i
rapporten. Modellerna pekar mot fyra
olika vägar som organisationen TNC
kan slå in på: **grundmodellen**, ett
TNC som fortsatt medlemsorganisa-
tion med stor inbyggd flexibilitet;
fackspråksmodellen, ett TNC med
ansvar även för andra fackspråk än
teknikens; **fackorgansmodellen**, ett

TNC där större vikt läggs vid att
standardiseringsorganen behöver ett
omfattande terminologiskt stöd; **Euro-
ropa-modellen**, ett TNC som bred-
das mot översättningsorienterat termi-
nologiarbete och som anpassas till de
behov som det utökade samarbetet
med EG-länderna skapat.

Medlemsavgiften

Medlemsavgiften skall bibehållas o-
förändrad under 1993, dvs 6 000 kr
per andel, och TNC arbetar fortfa-
rande med att få fram en bra modell
för differentierade medlemsavgifter.

Ny styrelse

Valnämnden meddelade att Lennart
Holm, Lars G Larsson, Lars Forss-
lund och Björn Tell hade avböjt om-
val till styrelsen. Till ny styrelse be-
slutade representantförsamlingen på
valnämndens inrådan att välja Kjell
Norman och Bo Ralph, som således
kvarstår, samt Margareta Brundin,
som därmed avgår som represen-
tantförsamlingens ordförande, Ric-
hard Eronn (SEMKO AB), Bertil
Grandinsson (Svenska Byggbranschens
Utvecklingsfond) och Gary Jaekel
(Ericsson Telecom AB).

Konferens om lexikografi

I maj hölls konferensen Lexikografi i
Norden i Köpenhamn. Nordisk For-
ening for Leksikografi stod som ar-
rangör.

På konferensen behandlades hu-
vudsakligen olika ordlisteprojekt i
Norden, men även diverse lexi-
kografiska problem berördes.

Av intresse kan nämnas det pågå-
ende arbetet med *Nordisk lexikogra-
fisk ordbok*. Ordlistan utarbetas en-
ligt gängse terminologiska principer;
på konferensen presenterades ett ut-
kast av den. Från Sverige deltar Bo
Svensén i arbetet.

Ett annat intressant föredrag var
Erika Lylys, Svenska språknämnden,
som handlade om halvfasta fraser –
kollokationer – ett hett ämne i lexiko-
grafikretsar.

Från TNC deltog Lars Törnqvist
och Katja Hallberg, och de höll ett
föredrag om arbetet med ordlistan
EGs ord och uttryck.

Föredragen kommer att publiceras
och kan beställas av G.E.C. Gads
Forlag, Att. Anna Garde, Vimmel-
skaflet 32, DK-1161 Kobenhavn K.

TKE '93 i Köln

I slutet av augusti hölls den tredje internationella TKE-konferensen i Köln. TKE står för Terminology and Knowledge Engineering och konferensens syfte var att presentera forskningsresultat och utgöra en mötesplats för dem som är intresserade av terminologi-, informations- och datavetenskap. De knappt 200 deltagarna sysslar yrkesmässigt med terminologi, översättning eller bygger expertsystem. Arrangör det här året var professor Klaus-Dirk Schmitz, från Fachhochschule i Köln, som representerade "Association for Terminology and Knowledge Transfer" (GTW).

Cirka 60 föredrag hölls under tre dagar så deltagarna fick välja bort många av föredragen i det digra programmet. Samtliga föredrag kan den som vill dock ta till sig i efterhand genom boken *TKE '93: TERMINOLOGY and KNOWLEDGE ENGI-*

NEERING, Indeks Verlag, Frankfurt 1993, som dessutom fanns tillgänglig redan på kongressens första dag.

Kjell Westerberg från TNC deltog i konferensen och valde att lyssna på bland andra Hans-Jürgen Stellbrink, som talade om hur centraliserat och decentraliserat terminologiarbete bör fungera. Stellbrink utvärderade hur terminologiarbete bedrivs internationellt och hade en hel del kritik att komma med. Mer samordning och fler möjligheter att komma åt termbankerna via nät ville han ha. Stellbrink menade att terminologiarbete inte får bli för dyrt för slutanvändaren som då kommer att strunta i att söka hjälp och i stället uppfinna sin egen terminologi. Han betonade nödvändigheten av basfinansiering.

Några av de intressantare föredragen hölls av Lynne Bowker från University of Manchester och av Ingrid Meyer och Douglas Skuce från University of Ottawa, som alla talade om hur man med datorns hjälp kan hantera flerdimensionella begrepps-

system i termbankerna. Med deras system kan man underindela begrepp på olika sätt beroende på syftet och kontrollera att man är konsekvent, berättade dessa auktoriteter på området.

Ett annat intressant föredrag hölls av Hans Czap. Czap var huvudansvarig för de två tidigare TKE-konferenserna i Trier. Han diskuterade på ett grundläggande sätt vad ett begrepp egentligen är och kom också in på principer för definitionsskrivande.

Gerhard Rahmstorf, från IBMs vetenskapscentrum i Heidelberg, bevisade att företagen har hunnit långt med grundläggande teoribildning inom terminologi. Hans föredrag anknöt till samtliga tidigare nämnda och gav prov på att IBM ligger väl framme när det handlar om termbanksutveckling.

För folk med ett djupare intresse för dessa och angränsande områden rekommenderas boken från konferensen. Den kan beställas från Indeks Verlag, D-60431 Frankfurt. På konferensen var priset 70 D-mark.

"Terminological work is too labour-intensive and the direct benefits of terminology are too limited for terminology to be organized as a profit centre."

Hans-Jürgen Stellbrink

"If high-grade terminology were priced on a full-cost basis, it would be too expensive to purchase and if terminology were marketed at an affordable price, its quality would be too low grade to afford."

Hans-Jürgen Stellbrink

Tekniska innovationer och hårdrockare

Norstedts stora engelsk-svenska ordbok

Andra upplagan

Norstedts Förlag

ISBN 91-1-915222-1

129 000 ord och fraser, 1 457 s

Norstedts stora svensk-engelska ordbok

Andra upplagan

Norstedts Förlag

ISBN 91-1-925372-9

129 000 ord och fraser, 1 163 s

Stora engelsk-svenska ordboken och Stora svensk-engelska ordboken har nu kommit ut i sina andra omarbetade upplagor i Norstedts randiga ordboksserie. Via några företagsrockader är det nu alltså Norstedts som ger ut de ordböcker som förut Esselte Studium låg bakom.

Det var två utökade utgåvor som presenterades på en presskonferens i september – närmare tiotusen nya ord och fraser har tillkommit men även befintligt innehåll har omarbetats och moderniserats. Dessutom har typografin förändrats för att göra artiklarna mer lättlästa och luftiga, vilket också bidrar till att böckerna har blivit tjockare och ett halvt kilo tyngre. Det är mycket talspråk och slang som tillkommit, men även en hel del tekniska termer.

Fler datortermer

Slår man till exempel upp *computer* finner man i andra upplagan en hel del tillägg av sammansättningar som till exempel *computer science* "dataologi" (men tyvärr inte den spridda översättningen "datavetenskap"), *computer scientist* "datalog" (TNC rekommenderar "datavetare"), *computer-aided* "datorstöd", *computer-based* "datorbaserad" och *computer game* "dataspel", som inte fanns med i den första utgåvan från 1980. Nu kan en person också vara *computerate*, som översätts "ha datorvana (datormognad)". *Interface* har fått tillägget "data. interface. gränssnitt", liksom *virus* har kompletterats med [*computer*] *virus* "datavirus" och *virus disinfectant* "virusbekämpningsprogram, antivirusprogram". *Laptop*

[*computer*] "portföljdator" finns också med.

Att miljöfrågor har kommit mer i ropet ser man på uppslagsordet *ozone* som nu har kompletterats med *ozone hole* och *ozone layer*. Och att vara miljöengagerad verkar ha blivit mer accepterat; *ecofreak* har numera enbart betydelsen "vard. miljöaktivist" och inte längre förra utgåvans något föraktfulla slangbenämning "miljö-[vårds]knutte".

CFC är nytt, men tyvärr med den mycket allmänt spridda men felaktiga svenska uttydningen "klorfluorkarbon". TNC har länge försökt få igenom "klorfluorkolförening" eller "klorfluorkolväte".

Bottle bank med översättningen "igloo för flaskor" är en annan nykomling, och tittar man i den svensk-engelska ordboken finns dessutom den vedertagna termen "glasiglo[o]" med.

Sjukdomar och hälsokost

Det medicinska termförrådet har också utökats väsentligt. Den allt vanligare cancerformen *melanoma* "melanom" finns nu med tillsammans med många andra sjukdomstermer. Ny teknik som *key hole surgery* "tithållskirurgi" är ett annat exempel. Samtidigt har det tillkommit en hel del nya hälsoord som *health-food* "hälsokost".

Andra tekniska nytillskott som vi ofta får termfrågor om är *CD* "CD-skiva", *CD-ROM* "CD-ROM" (TNC rekommenderar "CD-ROM-skiva" eller "CD-ROM-spelare" beroende på vad man menar), *desktop computer* "skrivbordsdator" och *desktop publishing* "desktoppublishing". (TNC rekommenderar här "desktop" eller "desktopp", som kan avledas eller användas som förled i sammansättningar.) *Virtual reality* översätts "virtuell verklighet" vilket överensstämmer med vad vi rekommenderar. *Phone card* "telefonkort" fanns inte heller 1980.

Ofta är det bra, vedertagna översättningar, men här och var stöter man på lite missar. *Airbag* har ju numera börjat kallas "krockkudde" i de flesta medier, men Norstedts har

skrivit "luftkudde", som ju är termen för den sorts luftkudde som till exempel svävare utnyttjar – *air-cushion*.

Enligt Inger Hesslin Rider, projektledare på Norstedts, har ordboksredaktionen riktat in sig på vardagsteknik. De har alltså inte systematiskt velat täcka några specialområden men däremot försökt snappa upp sådant som figurerar ofta i press, radio och TV. Några ämnesexperter fast knutna till redaktionen har inte funnits. Däremot har medarbetarna tagit kontakt med olika sakkunniga vid behov.

Inger Hesslin Rider påpekar att allmänspråkliga lexikon inte får bli hur omfattande som helst och att det svåra är att begränsa sig. Teknik eller till exempel EG-terminologi passar bättre i specialordlistor, anser hon.

Som tidsdokument är dessa nya lexikon intressanta. I förra upplagan fanns till exempel inte *yuppie*, *headhunter*, *baby-boom*, *sushi*, *mobile telephone* och *mountainbike* med. Inte heller åkte vi på *survival course*, "överlevnadskurs" på den tiden. Vårt hälsointresse visar sig i att adjektivet *light* har kompletterats med betydelsen "lätt- med låg halt av fett, kolesterol m.m.". Att världen härjas av flera uppslitande krig i vilka utomstående allt oftare ingriper visar termen *peace-keeping force* "fredsbevarande styrka". Nyhetsbevakningen har de senaste åren riktats mer österut, så *the Gulf States* står numera inte bara för staterna vid Mexikanska golfen, utan också för de oljeproducerande länderna runt Persiska viken.

Knark och musik

Den nya tiden visar sig i att det positiva ordet *ecstasy* nu har fått ett deprimerande tillägg till "extas, hänryckning" nämligen "sl. ecstasy narkotika" samt i ord från ungdomskulturer, till exempel *rap [music]*, *tag* (klottrares signatur) och *headbanger* (slang för en sorts hårdrockare).

Det finns många anledningar till att investera i dessa båda tegelstenar. Man bör emellertid ha i åtanke att de tekniska termerna inte alltid är de fackspråkligt mest korrekta, utan kanske snarare de som oftast förekommer i allmänspråket.

Lena Nordlund

Definitionsfrågor

aktinisk miljö

FRÅGA: I en artikel om inomhusmiljö skriver författaren om *aktinisk miljö* och hävdar att *aktinisk* är en absolut nödvändig fackterm som inte går att ersätta. Vad betyder det?

SVAR: När man skriver för icke-fackmän är inga facktermer så nödvändiga och oersättliga att de ibland inte kan ersättas med enklare språk eller förklaras. *Actinic environment* förklaras så här i Eurodicautom: 'the factors in the indoor working environment which are related to the human perception of light and to our exposure to the chemically active rays of the electromagnetic spectrum'. *Aktinisk* har med andra ord att göra med hur vi uppfattar ljus och hur vi påverkas av icke-synlig strålning. *Aktis* betyder 'stråle' på grekiska och bildar grund för många andra termer som också har med strålning att göra, till exempel *aktinometer* och *aktinid*. I vissa sammanhang används *aktinisk* synonymt med *fotokemisk*, till exempel i termen *aktinisk nedbrytning*. Kanske kan man populärt kalla *aktinisk miljö* för *strålningsmiljö* eller förklara termen med andra ord.

biogas

FRÅGA: I TNC 81, Energiordlista, står följande definition av *biogas*: 'gas som framställts med biomassa som råvara, tex genom jäsnings'. Då skulle ju till exempel gengas som fås från ved räknas dit. Är det så?

SVAR: Nej, vår definition verkar vara lite för vid. Gengas räknas inte till biogas, enligt de experter vi har varit i kontakt med. I Norges motsvarighet till TNC 81, RTT 51, står: 'gassblandning dannet ved nedbrytning av organisk materiale' och det är bättre. Både på Svenska biogasförbundet och på Stockholm Energi, Gasverket, sade man att biogas är 'gas/gassblandning från mikrobiellt nedbruten biomassa/nedbrutet organiskt material'.

Till biogaser räknas rötgas, deponigas, soppas och sumpgas. På Svenska biogasförbundet berättade man att det engelska *biogas* oftast står för ett annat begrepp som även innefattar

Aktinisk miljö

gengas och annan gas som fås genom termisk förgasning, alltså mer likt definitionen i TNC 81, men att svensk biogas är "kallt producerad".

I en kommande utgåva av Energiordlistan bör vi alltså formulera oss mer likt norrmännen: 'gasblandning erhållen genom (mikrobiell) nedbrytning av organiskt material'.

bult

FRÅGA: Inom vårt företag använder vi benämningen *bult* för jämntjocka, massiva metallföremål med runt eller sexkantigt tvärsnitt och längd upp till flera meter. Är det korrekt språkbruk?

SVAR: Nej, en bult har en ansats i form av huvud eller dylikt. Ett föremål av den beskrivna typen skall benämnas *stång*.

hydrofon och sonar

FRÅGA: Hur definieras *hydrofon* och

sonar?

SVAR: *Hydrofon* definieras som 'mikrofon för mottagning av ljudvågor under vatten' och *sonar* som 'instrument för att lokalisera objekt under vatten; sänder ut ljudvågor som efter reflexion möjliggör beräkning av avstånd och riktning till objektet'.

prediktering

FRÅGA: *Prediktering* används när det handlar om att förutsäga den återstående livslängden av och konditionen på ett batteri. Är det en vedertagen term på svenska?

SVAR: Ja. I SS 441 05 05 står det 'aktivitet med syfte att förutsäga värde på mått' och i en av våra excerpter står 'förutsägelse av mät punkt på basis av föregående mätpunkter'.

textil

FRÅGA: Måste en produkt vara vävd för att räknas som *textil*, eller kan filt

Termfrågor i urval

anses vara en typ av *textil*?

SVAR: Fibrerna i en textil kan mycket väl hänga ihop på annat sätt än genom vävning. Filt kan alltså räknas som *textil*.

kWh/år

FRÅGA: Kan man säga att *kWh/år* är en effektenhet?

SVAR: Ja. Enheten motsvarar ju effekt gånger tid/tid (P·t/t). Förkortar man bort tid får man effekt kvar.

Formfrågor

glukoronera

FRÅGA: Om man skall göra ett verb till *glukoronsyra* (att göra glukoronsyra av något) – heter det då *glukoronidera* eller *glukoronisera*?

SVAR: Vi har inte lyckats hitta denna syra i några kemilexikon, så därför har vi inte någon ledning av utländska verbformer. *Glukoronidera* är emellertid inte bra eftersom det verkar härlett ur *glukoronid* (jämför med *amidera*: att sätta en amidgrupp på ett ämne). Verbet till ozon heter *ozonera* (även *ozonisera*). Det är vanligast att använda ändelsen *-era* när man vill ha betydelsen 'förse med, åstadkomma det som grundordet betecknar'. Ändelsen *-isera* är vanligast efter substantiv som slutar på någon annan stavelse än *-on*. I analogi med *ozonera* borde det alltså heta *glukoronera*, men *glukoronisera* är inte helt uteslutet.

krom, zink, vismut och wolfram

FRÅGA: Vad har *krom*, *vismut*, *zink* och *wolfram* för genus?

SVAR: Grundämnenas namn har vanligen t-genus men det finns undantag. Dit hör *krom*, *vismut*, och *zink* som alla bör skrivas med n-genus, även om formen *kromet* också förekommer. *Wolfram* följer grundregeln och har t-genus.

PC och Mac

FRÅGA: Hur skriver man *PC* och *Mac* i singularis, bestämd form och i pluralis?

SVAR: *PC-n*, *PC-ar* är ganska vedertaget, men *Mac-en*, *Mac-ar* ser man inte lika ofta. Det är ändå vad vi än så

länge rekommenderar. Eftersom det är ett varumärke som ännu inte har blivit särskilt spritt i allmänspråket bör man fortfarande ha kvar versalt *M*. Så småningom kommer *Mac* kanske att gå samma väg som många andra varunamn och bli stavat med liten bokstav. Då kommer man eventuellt att skriva *mackar* i pluralis. Än så länge bör man emellertid skriva *Mac-ar*.

shim

FRÅGA: Någon har berättat att en liten bricka som finns på en axel för att ta upp ett spel kallas för *skimsning*, *shimsning* eller *schimsning*. Hur stavas det och var kommer termen ifrån?

SVAR: Vi har inte hittat något belägg för termen. Däremot har vi stött på *shim* som är en engelsk term bl a för det som i Verkstadsteknisk ordlista heter *underläggsplatta*. Den engelska termen brukar användas på svenska i verkstadstalspråk. *Shimsning* låter snarare som verksamheten att sätta dit sådana plattor. Hur som helst bör det stavas med *sh* som på engelska.

små och stora tal

FRÅGA: I en text som vänder sig till humanister berättas det om "the Big Bang". Där står ungefär: "I begynnelsen, för mer än femton miljarder år sedan ... skedde the Big Bang under en miljonmiljardermiljardermiljarderdels sekund". Så kan man väl inte skriva? Det är ju inte tänkt att siffran skall vara exakt vetenskaplig utan att beskriva hur otroligt fort det hela gick.

SVAR: Om man skulle vara exakt skulle man skriva 10^{-33} . Tal som 10^{-33} eller 10^{33} har inga kända namn. Vid så små eller stora tal ger man bara namn på dem som har en jämnare exponent. Det skulle säkert gå att komma fram till ett namn men få skulle känna till hur stort det är. (De största tal som har namn är en *centiljon* och en *centiljard* – 10^{600} respektive 10^{603} .) För övrigt heter det inte *miljarderdel* utan *miljarddel*. Vill man uppnå effekten du beskriver kan man möjligen, med stor tveksamhet, som stilistiskt grepp skriva "en miljonmiljardmiljardmiljarddels sekund".

Bättre vore att skriva ut talet med siffror: 1/1 000 000 000 000 000 000 000 000 000 000 000 eller 0,000 000 000 000 000 000 000 000 000 001 ser också imponerande ut.

svarvning

FRÅGA: Heter det svarvning av stål eller svarvning i stål?

SVAR: Om det är materialet som skall framhåvas bör man använda prepositionen *i*. Om det är fråga om konkreta arbetsstycken passar *av* bättre.

xylitol

FRÅGA: Vad skall det vara för genus på *xylitol*? Visst är det väl n-genus på alla namn som slutar på *-ol*?

SVAR: Det heter *xylitolen*. Alla termer som slutar med morfemet *-ol* får n-genus, till exempel *alkoholen*, *sorbitolen* eller *glykolen*.

Förkortningar

DNA

FRÅGA: Hur skriver man ut *DNA* på svenska? Och används de engelska termerna *messenger-RNA* och *transfer-RNA* även i svenska texter?

SVAR: *DNA* utläses *deoxiribonukleinsyra*. Ofta ser man det stavas *deoxy-*, men det är fel enligt "Organisk-kemiska skrivregler". Och visst förekommer de engelska RNA-termerna i svenska texter, men det är bättre att skriva *budbärar-RNA* och *transport-RNA* som också är vedertagna sedan länge. Däremot bör man använda de etablerade engelska kortformerna *m-RNA* och *t-RNA*.

Ordvalsfrågor

avluf

FRÅGA: Är det fel att säga "luftfilter för rening av *avluf*" om man menar ett luftfilter som renar luft innan den släpps ut i det fria? Kan man kalla luften för *avluf* när den går in i filtret?

SVAR: Det borde inte kunna missförstås. *Avluft* definieras i TNCs ordlistor som 'frånluft som avlämnas i det fria' (*frånluft* är 'luft som bortförs

från rum'). Det säger att luften är på väg ut i det fria, men man säger inget om när den börjar räknas som avluft. Därför borde filtret som luften passerar på väg ut kunna kallas filter för rening av *avluft*.

Gameboy

FRÅGA: Jag gör ett program för utbildningsradion kallat "Dagisradion". Nu har jag intervjuat barn om datorspelet *Gameboy*. Det är den termen alla ungar använder, men det bär mig lite emot att använda den eftersom det är ett varunamn. Dessutom består spelet av en liten dator och utbytbara disketter. Barnen kallar disketterna för *spel* – de köper nya spel till sin *Gameboy*. Hur skall jag säga?

SVAR: Det kommer nog att gå med *Gameboy* som med så många andra varunamn, dvs det kommer att bli det namn som alla sådana här spel får, även om det i framtiden inte bara finns *Gameboy* tillverkade av Nintendo. Men man behöver ju inte påskynda utvecklingen om man nu har chansen att låta bli, särskilt om man arbetar på utbildningsradion.

Bärbar speldator eller *fickspeldator* riskerar tyvärr att få lika liten genomslagskraft som *bärspelare* (*freestyle*) fick, åtminstone bland användarna. Men att kalla disketterna för *datorspel* (*fickdatorspel*) och själva apparaten för (*fick*)*speldator* kanske anars är en möjlig lösning. *Bärbar* ger associationer till något större, eftersom bärbara datorer är ganska stora. Om några år kommer vi dock förmodligen att få svara att TNCs rekommendation aldrig slog igenom om nu *gameboy* fortfarande lever då.

halokarboner

FRÅGA: I en artikel i en kemisk tidskrift skrivs det om *halokarboner*. Är detta ett vedertaget uttryck som vi kan använda?

SVAR: Nej, TNC avråder från bruket av halokarboner. Det är en försvenskning av det engelska *halocarbons* som inte heller verkar vara särskilt vanligt. *Karboner* bör inte användas i detta fall eftersom *karbon* är en geologisk term med annan betydelse. Det förekommer att man gör

Emission av väldoftande ämnen

det i fallet *klorfluorkarboner*, men vi rekommenderar att man skriver *klorfluorkolföreningar* eller *-kolväten* i stället. *Carbons* betyder här *kolföreningar* och vi tycker man bör skriva *halogenerade kolföreningar* (eller möjligen *halogenkolföreningar*). *Hallo-* är inte ett vedertaget förled för halogenföreningar.

heta arbeten

FRÅGA: Vad skall sådant arbete kallas som utförs i het miljö?

SVAR: På brandförsvarsmyndigheter och Sprängämnesinspektionen använder man uttrycket *heta arbeten* för detta.

ideal eller ideell

FRÅGA: Min gamle professor använde alltid uttrycket *ideell transformator*, men nu säger en yngre auktoritet i stället *ideal transformator*. Vilket uttryckssätt är det rätta?

SVAR: Enligt TNC 3 (från 1936) skall ordet *ideell* aldrig användas i fysikaliska och tekniska sammanhang. Den rekommendationen gäller fortfarande och det heter alltså *ideal transformator*.

optoteknik

FRÅGA: Finns det verkligen något som heter *optoteknik*?

SVAR: Ja, 'tillämpad optik' kallas ofta *optoteknik*.

emission

FRÅGA: Kan man säga *luktemission*?

SVAR: Det är inte lukten som emitteras, utan ämnen. Lukt är en förnimmelse. Därför är det bättre att säga *emission av illaluktande/väldoftande/aromatiska ämnen* eller vad det nu handlar om (om själva emissionen är viktig). Annars räcker det att säga *luk* eller *doft*.

mikroprocessorstyrning

FRÅGA: Det som på engelska heter *microprocessor control* – heter det *mikroprocesskontroll* eller *mikroprocessorkontroll* på svenska?

SVAR: Det heter *mikroprocessorstyrning*. Det engelska ordet *control* motsvaras i sådana här sammanhang av *styrning*, medan det svenska ordet *kontroll* motsvaras av det engelska *check(ing)*.

motoralkohol

FRÅGA: Skall man kalla alkohol som används som drivmedel för *drivmedelsalkohol* eller *motoralkohol*?

SVAR: *Motoralkohol* är en smidigare term eftersom den är kortare. Den är dessutom analog med *motorbränsle*.

rörflänsodling

FRÅGA: I ett TV-program talades det om *rörflänsodling* i energisammanhang. Vad skulle det kunna vara?

Termfrågor i urval

SVAR: Det som åsyftades var förmodligen *rörflensodlingar*. *Rörflen* är ett snabbväxande gräs som kan användas både för papperstillverkning och som energigräs.

takfilt och takpapp

FRÅGA: Jag jobbar med de finländska språkdragen för tolfte upplagan av SAOL. Just nu har jag ett litet problem med det som i Sverige går under benämningen *takpapp*. Jag misstänker att *takpapp* är detsamma som det som här i Finland kallas *takfilt*. Är det så?

SVAR: Ja, *takfilt* är den vedertagna finlandssvenska termen för det som på rikssvenska kallas *takpapp*.

vegetabiliska smörjoljor

FRÅGA: Numera används ju smörjoljor som är framställda av till exempel raps eller rips. Att kalla dem för *vegetabiliska smörjoljor* låter så "matigt". Kan man inte säga *växtoljebaserade smörjoljor*?

SVAR: *Växtoljebaserade smörjoljor* låter tautologiskt. SIS-STG har hand om standarder rörande sådana här oljor och därifrån lär man oss följande: För det första är den överordnade termen *smörjmedel* varunder finns *olja*, *fett* och *vax*. Man talar om *petroleumbaserade* och *växtbaserade smörjmedel*. Man kan också tänka sig att sådana här oljor kommer att utvinas ur djurfett och då vore nog *animaliskt smörjmedel* en bättre term än *djurbaserat smörjmedel*. Ofta ställer man ju vegetabilisk och animalisk

mot varandra. Därför bör man likställa *vegetabilisk* och *växt-* och låta sammanhanget avgöra vilken man väljer. För övrigt förekommer termer som *bioolja* och *miljöolja* för växtbaserade smörjoljor. Dessa låter mer som reklam än tydliga termer.

vikt, tyngd eller massa

FRÅGA: Jag tänker skaffa ackreditering för bland annat flytbarhetsprovning av fritidsbåtar. För att båtarnas last och de yttre krafter de kan påverkas av skall kunna mätas vid provtagningar använder vi blyklumpar. Vad är korrekt benämning: använder vi *krafter*, *vikter*, *tyngder* eller *massa*?

SVAR: *Massa* är en storhet som mäts i kilogram och är oberoende av var föremål befinner sig. *Tyngd* är en storhet som mäts i newton och varierar beroende på breddgrad, placering i luft eller i vatten m m. *Vikt* är en synonym till *massa*, men termen kan också användas om de blyklumpar som används vid provning. Om man konsekvent kallar *massa* för *massa* och *tyngd* för *tyngd* kan man kalla blyklumparna för *vikter* utan att missförstånd uppstår. Terminologin bör förklaras i inledningen till provningsbestämmelserna.

Översättningsfrågor

anti-bumping granules

FRÅGA: Vad kan *anti-bumping granules* vara? Man skall tillsätta dem i en kolv tillsammans med en lösning som skall kokas, och de kan vara i form av glaspärlor eller kiselkarbid.

SVAR: Det låter som det vi på svenska kallar *kokstenar*. Dessa tillsätter man för att en lösning inte skall stötkoka. Det kan vara små kalkstensliknande saker eller glaspärlor.

arbetsgivaravgift och karensdag

FRÅGA: Vad heter *karensdag* och *arbetsgivaravgift* på engelska?

SVAR: Enligt Socialdepartementets utlandsavdelning står *waiting period* för *karensdag* och *arbetsgivaravgift* heter *employer's contribution*. På Termdok-skivan anges *employer contribution* för *arbetsgivaravgift*. Stora svensk-engelska ordboken ger *day of waiting period* eller *day of qualifying period* för *karensdag*. *Waiting period*, *qualifying period* betyder enligt denna 'karenstid'.

bakgrundslösning

FRÅGA: Vad heter *bakgrundslösning* på engelska?

SVAR: *Bakgrundslösning* är en lösning som t ex används vid spektrometriska analysmetoder och som innehåller alla ingredienser från ett prov utom just den ingrediens man vill mäta. Den används för att nollställa analysinstrumentet. Det kallas också *nollprov*, *blindprov* eller *blankprov* (-lösning). På engelska skriver man *blank*, *blank solution* eller *background solution*.

client och server

FRÅGA: Vi skulle vilja använda en begriplig svensk term för *client/server*. Hur vore det med *nyttja/betjäna*?

SVAR: Efter diskussion i en arbetsgrupp inom standardiseringsorganet ITS kom vi fram till att termerna *client* och *server* redan är så etablerade att de knappast kan ersättas av nyskapelser. Möjligen kan man tänka sig försvenskning till *klient*. Ordet *server* har redan flera släktingar i svenskan, t ex *service* och *serva*. För övrigt bör man inte översätta engelska termer i substantivform med svenska termer i verbform.

compact disc och laser disc

FRÅGA: Jag översätter en text om optiska skivor och multimedier och undrar vad *laser disc* och *compact disc* heter på svenska? *Compact disc*

"Vegetabiliska oljor låter för matigt."

tycks i denna text stå för annat än den vanliga CD-ROM-skivan, till exempel CD-ROM-XA och DVI.

SVAR: Vi föreslår *optisk skiva* som översättning till *laser disc*. *Compact disc* bör översättas *CD-skiva*. *Kompaktskiva*, som rekommenderades förr, slog ju aldrig igenom.

enveloped virus

FRÅGA: Vad heter *enveloped virus* på svenska? Det är ett virus som har ett extra hölje.

SVAR: Alla virus har en sorts membran som heter *kapsid* på svenska och *capsid* på engelska. Dessutom finns *enveloped virus* som har ett extra hölje och de kallas *höljeförsedda virus* på svenska.

fax-back

FRÅGA: Vad skall man kalla det som på engelska kallas *fax-back*? Det är en tjänst för tillhandahållande av dokument. Man ringer upp en automatisk telefonsvarare och ger numret på det önskade dokumentet genom att trycka på knapptelefonens knappar, varefter dokumentet automatiskt faxas över. En organisation som tillhandahåller tjänsten kallar det tills vidare *hämtfax*. Ett annat ord som används är *interaktiv fax*.

SVAR: *Hämtfax* låter bra. Ordet finns också belagt i fackpress.

inscription

FRÅGA: I en text har *inscription* översatts med *inskriftion*, *inskrift* och *beteckning*. Det handlar om märkning av gasflaskor. Vilket av dem bör man välja?

SVAR: *Inskrift* och *inskriftion* är så gott som helt synonyma. Möjligen ger *inskrift* associationer till det som står på gravstenar, och någon källa hävdar att en inskriftion är kortare än en inskrift. Vi menar att *inskriftion* är bättre i det aktuella fallet. *Beteckning* är något helt annat. Påpekas bör emellertid att det i normerna för gasflaskor talas om *instämpling* av provningsdata samt om *märkning*.

liggande pappersformat

FRÅGA: Vad kallar man pappersformatet *liggande A4* på engelska? Vad heter *stående format*?

SVAR: *Liggande format* eller *breddformat* heter *landscape*. *A4* betecknas likadant på alla språk. *Stående format* eller *höjdfORMAT* heter *portrait* på engelska.

micro circuit

FRÅGA: I ett EG-direktiv har *micro circuit* översatts med *mikrokrets*. Det handlar om *micro circuits* som finns i betal- och kontokort. Någon ville ändra översättningen till *mikrodator* i stället. Vad säger TNC?

SVAR: Det bör översättas med *mikrokrets*. Med dator avser man både "det yttre" (knappar, skärm och dylikt) och "det inre" (kretskort m m). I vissa fall är datorerna så enkla att "det inre" i stort sett bara består av en mikrokrets. Att för den skull säga att *mikrokrets* och *mikrodator* skulle vara synonymter är missvisande och att säga att det finns en dator i kontokortet låter lite överdrivet. Däremot brukar *mikrokrets* och *integrerad krets* användas synonymt, men betonar olika egenskaper. Ibland talar man om *integrerad mikrokrets* när man vill betona båda egenskaperna. I det här fallet verkar det viktigt att framhålla att det är en liten krets, så därför bör man behålla översättningen *mikrokrets*.

safety engineer

FRÅGA: Vilken är den korrekta översättningen av *safety engineer* och vad gör en person som innehar en sådan befattning?

SVAR: Den svenska översättningen av befattningen *safety engineer* är *skyddsingenjör*. En person som har befattningen skyddsingenjör har skyddsteknisk och yrkeshygienisk utbildning och ansvarar för företagshälsovårdens tekniska verksamhet på en arbetsplats.

source reduction

FRÅGA: I samband med avfalls-sortering används den engelska termen *source reduction*. Hur bör den översättas?

SVAR: Vi hittade termen i FN:s engelsk-franska miljölexikon som synonym till *waste reduction*. Det förklaras ungefär som 'minskning av avfallsmängden redan vid källan',

det vill säga att man gör om produkten eller minskar på förpackningsmaterial och liknande. På franska heter det *réduction des déchets à la source*. Vi föreslår en svensk översättning som baserar sig på den franska: *avfallsminskning vid källan*.

status page

FRÅGA: Vad kan *status page* heta på svenska? Det är en meddelandesida från en skrivare som talar om till exempel vilka fonter som skrivaren har.

SVAR: Varför inte *statussida*? Termerna *statusmeddelande* och *statusregister* motsvaras på engelska av *status message* respektive *status register* och definieras som '... som innehåller information om det aktuella läget i processen'.

swab och well

FRÅGA: I ett EG-direktiv inom veterinärområdet handlar det om provtagning. Det man använder när man tar prover heter *swab* på engelska och fördjupningarna på en mikrotiterplatta där man placerar proverna kallas för *wells*. Vad säger man på svenska?

SVAR: Man tar proverna med en *bomullspinne* och placerar dem i mikrotiterplattans *brunnar*.

thermal or hydromineral establishment

FRÅGA: I ett EG-direktiv som handlar om kurer, mineralvatten etc har *thermal or hydromineral establishment* översatts med *termiska eller hydromineraliska anläggningar*. Det låter så tekniskt att man inte tror att det är ett ställe för människor utan enbart för tekniska don. Danskarna har skrivit *kurbad* eller *vattenkuranstalt*. Vad säger TNC?

SVAR: Ett litet test på TNC visade att ingen associerade *termiska eller hydromineraliska anläggningar* med kurort, kuranstalt eller kurbad utan snarare som något intill ett värmeverk eller en kärnkraftanläggning. Skriver man *badanläggningar* blir det genast mycket tydligare. Annars har vi ju kuranstalter och vattenkuranstalter också i Sverige, så varför inte översätta som danskarna?

Allmän väg?

voie publique

FRÅGA: Kan det franska *voie publique* innefatta något annat än vanliga vägar, till exempel järnvägar? Det står i ett certifikat att den franska tillsynsmyndigheten (som motsvarar SKI och SSI i Sverige) har godkänt en sorts transportbehållare för radioaktivt avfall. Behållarna är godkända endast för transport på *voie publique*.

SVAR: I alla belägg vi har funnit, både i EG-direktiv och Termium och TNC 89, betyder det *allmän väg* eller *väg* över huvud taget. *Voie* har många vida betydelser och järnväg heter *voie ferrée*, men i ett sådant här fall är det extra viktigt att man inte gör en för vid tolkning. Bättre att vara på den säkra sidan än att tolka in för mycket.

(Senare fick frågaren svar från

Commissariat à l'énergie atomique som hade skrivit det ursprungliga dokumentet. Med *voie publique* menades vägar, järnvägar, vattenvägar, luftvägar, och att det stod "endast" betydde "endast för transport, ej för lagring". De hade fått frågor från många länder vad som menades med just detta. Där ser man hur viktigt det är att uttrycka sig exakt!)